

Laboratoriya 2

Mavzu: PHP dasturlash tilida oddiy skript yozish va HTML forma ma'lumotlarini qabul qilish

1. Ishdan maqsad.

Ushbu laboratoriya ishining maqsadi talabalarga PHP dasturlash tilining asoslari, server tomonida ishlovchi skriptlarning vazifasi, HTML formalar bilan ishlash hamda foydalanuvchi tomonidan kiritilgan ma'lumotlarni PHP yordamida qabul qilish va qayta ishlash bo'yicha amaliy ko'nikmalarini hosil qilishdan iborat.

2. Nazariy qism.

2.1. PHP dasturlash tili haqida

PHP (Hypertext Preprocessor) — bu server tomonida ishlovchi dasturlash tili bo'lib, asosan veb-saytlar va veb-ilovalar yaratishda qo'llaniladi. PHP kodi foydalanuvchi brauzeriga emas, balki serverda bajariladi va natijasi HTML ko'rinishida foydalanuvchiga yuboriladi.

PHP quyidagi imkoniyatlarga ega:

- HTML bilan birgalikda ishlash
- Forma ma'lumotlarini qabul qilish
- Ma'lumotlar bazasi bilan ishlash
- Sessiya va cookie larni boshqarish
- Dinamik veb-sahifalar yaratish

PHP fayllari .php kengaytmaga ega bo'ladi.

2.2. Server tushunchasi

PHP ishlashi uchun web-server kerak bo'ladi. Eng ko'p ishlataladigan lokal server paketlari:

- XAMPP
- WAMP
- OpenServer

Ular tarkibida:

- Apache (server)
- PHP interpretatori
- MySQL/MariaDB mavjud bo'ladi

2.3. HTML forma tushunchasi

HTML forma — foydalanuvchidan ma'lumot kiritish uchun ishlataladi. Forma orqali yuborilgan ma'lumotlar serverga jo'natiladi va PHP yordamida qayta ishlanadi.

Forma quyidagi asosiy atributlarga ega:

- action — ma'lumot yuboriladigan fayl nomi
- method — ma'lumot yuborish usuli (GET yoki POST)

Misol:

```
<form action="result.php" method="post">
```

2.4. GET va POST metodlari

GET metodi

- Ma'lumotlar URL satrida ko'rinishda
- Kichik hajmdagi ma'lumotlar uchun ishlataladi
- Xavfsiz emas

Misol:

<http://localhost/result.php?ism=Ali>

PHP da olish:

```
$_GET['ism'];
```

POST metodi

- Ma'lumotlar yashirin yuboriladi
- Katta va maxfiy ma'lumotlar uchun ishlataladi
- Eng ko'p qo'llaniladi

PHP da olish:

```
$_POST['ism'];
```

2.5. PHP superglobal o'zgaruvchilari

PHP da forma ma'lumotlarini olish uchun superglobal massivlar ishlataladi:

- `$_GET`
- `$_POST`
- `$_REQUEST` (GET va POST ni birgalikda)

Misol:

```
$ism = $_POST['ism'];
```

3. Amaliy qism

3.1. HTML forma yaratish

index.html nomli fayl yaratiladi.

```
<!DOCTYPE html>
<html>
<head>
    <meta charset="UTF-8">
    <title>PHP Forma</title>
</head>
<body>
<h2>Talaba ma'lumotlarini kiritish</h2>
<form action="result.php" method="post">
    Ism: <input type="text" name="ism"><br><br>
    Familiya: <input type="text" name="familiya"><br><br>
    Yoshi: <input type="number" name="yosh"><br><br>
    <input type="submit" value="Yuborish">
</form>
</body>
</html>
```

3.2. PHP skript yaratish

result.php nomli fayl yaratiladi.

```
<?php
$ism = $_POST['ism'];
$familiya = $_POST['familiya'];
$yosh = $_POST['yosh'];
echo "<h3>Kiritilgan ma'lumotlar</h3>";
echo "Ism: " . $ism . "<br>";
echo "Familiya: " . $familiya . "<br>";
```

```
echo "Yoshi: " . $yosh;
```

```
?>
```

3.3. Fayllarni joylashtirish

1. index.html va result.php fayllarini htdocs papkasiga joylashtiring
2. XAMPP ni ishga tushiring (Apache ON)
3. Brauzerda quyidagi manzilni oching:

<http://localhost/index.html>

Topshiriqlar:

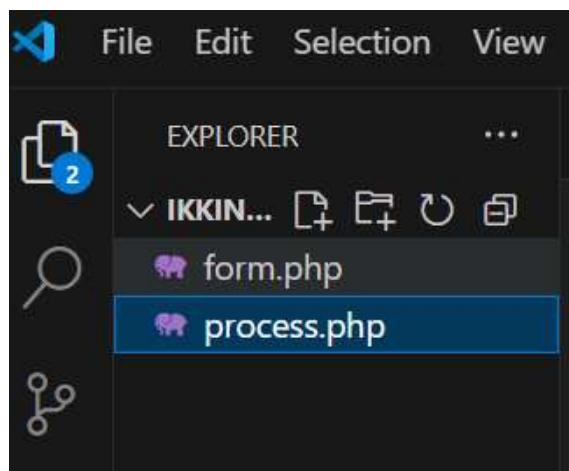
11-topshiriq

Forma maydonlari:

1. ism (text)
2. familiya (text)
3. email (email)
4. telefon (tel)
5. login (text)

Vazifa: Ma'lumotlarni session ga yozib, ekranga chiqaring.

1-qadam: Ikkita php fayl yaratib olamiz.

2-qadam: Bu faylda barcha talab qilingan maydonlar (ism, familiya, email, telefon, login) mavjud bo'lgan HTML forma yaratamiz.

```

form.php • process.php •

form.php
1 <!DOCTYPE html>
2 <html lang="uz">
3 <head>
4   <meta charset="UTF-8">
5   <title>Sessiya bilan ishlash</title>
6 </head>
7 <body>
8   <h2>Ro'yxatdan o'tish formasi</h2>
9   <form action="process.php" method="post">
10     Ism: <input type="text" name="ism" required><br><br>
11     Familiya: <input type="text" name="familiya" required><br><br>
12     Email: <input type="email" name="email" required><br><br>
13     Telefon: <input type="tel" name="telefon" placeholder="+9989901234567" required><br><br>
14     Login: <input type="text" name="login" required><br><br>
15     <button type="submit" name="submit">Ma'lumotlarni saqlash</button>
16   </form>
17 </body>
18 </html>

```

3-qadam: Sessiya bilan ishlashda eng muhim qoida — faylning eng yuqorisida session_start() funksiyasini chaqirishdir.

```

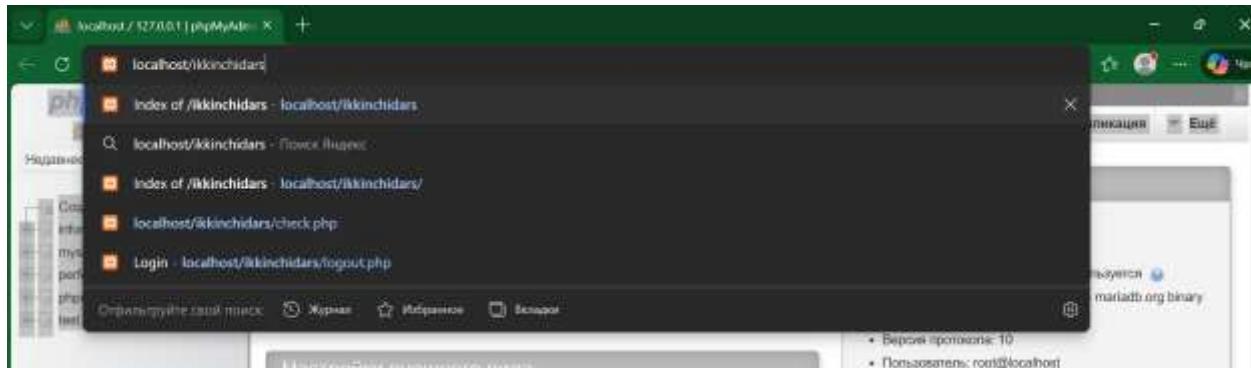
form.php • process.php •

process.php
1 <?php
2 // Sessiyani boshlaymiz
3 session_start();
4
5 if (isset($_POST['submit'])) {
6   // Formadan kelgan ma'lumotlarni sessiya o'zgaruvchilariga yuklaymiz
7   $_SESSION['ism'] = $_POST['ism'];
8   $_SESSION['familiya'] = $_POST['familiya'];
9   $_SESSION['email'] = $_POST['email'];
10  $_SESSION['telefon'] = $_POST['telefon'];
11  $_SESSION['login'] = $_POST['login'];
12
13  echo "<h3>Ma'lumotlar sessiyaga muvaffaqiyatli yozildi!</h3>";
14 }
15
16 // Sessiyadagi ma'lumotlarni ekranga chiqaramiz
17 if (isset($_SESSION['login'])) {
18  echo "<h4>Sessiyadagi foydalanuvchi ma'lumotlari:</h4>";
19  echo "<b>Ism:</b> " . $_SESSION['ism'] . "<br>";
20  echo "<b>Familiya:</b> " . $_SESSION['familiya'] . "<br>";
21  echo "<b>Email:</b> " . $_SESSION['email'] . "<br>";
22  echo "<b>Telefon:</b> " . $_SESSION['telefon'] . "<br>";
23  echo "<b>Login:</b> " . $_SESSION['login'] . "<br>";
24 } else {
25  echo "Hech qanday ma'lumot topilmadi.";
26 }
27
28 echo "<br><a href='form.php'>Orqaga qaytish</a>";
29 ?>

```

4-qadam: Ushbu kodni htdocs papkasiga joylashtirib, localhost/form.php orqali tekshirib ko'rishimiz mumkin. Ma'lumotlarni kiritib yuborganimizdan so'ng, sahifani yangilasak ham ma'lumotlar sessiyada saqlanib qolganini ko'ramiz.

4.1

4.2

4.3

A screenshot of a browser window titled "Sessiya bilan ishlash". The address bar shows "localhost/ikkinchidars/form.php". The page content is titled "Ro'yxatdan o'tish formasi". It contains five input fields: "Ism: Jamshid", "Familiya: Matchanov", "Email: jamshidmatchsnov@gmail.com", "Telefon: +998958525331", and "Login: 341 231 102 178". A button labeled "Ma'lumotlarni saqlash" is at the bottom.

4.4

A screenshot of a web browser window. The address bar shows 'localhost/ikkinchidars/process.php'. The page content displays session information:

Sessiyadagi foydalanuvchi ma'lumotlari:

Ism: Jamshid
Familiya: Matchanov
Email: jamshidmatchsnov@gmail.com
Telefon: +998958525331
Login: 341 231 102 178

[Orqaga qaytish](#)

Xulosa:

Ushbu laboratoriya ishini bajarish davomida **PHP** dasturlash tilining server tomonida ishslash tamoyillari va **HTML** formalar bilan o‘zaro aloqasini amalda o‘rgandim. Ish jarayonida quyidagi muhim ko‘nikmalarga ega bo‘ldim:

- **Ma'lumot uzatish usullari:** GET va POST metodlari o‘rtasidagi farqlarni, xususan, POST metodining xavfsizroq va katta hajmdagi ma'lumotlar uchun qulay ekanligini o‘rgandim.
- **Sessiya (Session) bilan ishslash:** Ma'lumotlarni bir sahifadan ikkinchi sahifaga o‘tkazish va foydalanuvchi brauzerni yopmaguncha server xotirasida saqlash uchun session_start() funksiyasi va \$_SESSION superglobal massividan foydalanishni o‘rgandim.
- **Superglobal o‘zgaruvchilar:** Foydalanuvchi tomonidan kiritilgan ma'lumotlarni PHPda qabul qilib olish uchun \$_POST massivi bilan ishslash bo‘yicha amaliy tajriba orttirdim.
- **Lokal server muhiyi:** XAMPP dasturi yordamida Apache serverini boshqarish va .php kengaytmali skriptlarni lokal xostda (localhost) ishga tushirish jarayonini o‘zlashtirdim.